

УДК 811.161.2'373.2 423

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-4>

ХАРАКТЕРИСТИЧНО-ОЦІННІ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІ АНТРОПОНІМИ В РОМАНІ «ЖІНЦІ МОЖНА ДОВІРЯТИ» МАРІЇ МАТІОС

CHARACTERISTIC-EVALUATIVE PROPER NAMES OF THE LITERARY HEROES IN THE NOVEL "A WOMAN CAN BE TRUSTED" BY MARIA MATIOS

Береш А. І.,

orcid.org/0000-0003-0430-2447

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри української мови

Державного вищого навчального закладу

"Ужгородський національний університет"

Останнім часом найменування персонажів стають об'єктом багатьох наукових студій, адже саме вони є важливими елементами художнього твору. Статтю присвячено дослідженню літературно-художніх антропонімів у романі Марії Матіос «Жінці можна довіряти», звернено увагу на їхнє інформаційне наповнення. Актуальність розвідки зумовлена недостатнім вивченням потенційних можливостей літературно-художніх антропонімів, які визначають особливості майстерності авторки, її метод та стиль.

Мета дослідження – проаналізувати літературно-художні антропоніми роману Марії Матіос «Жінці можна довіряти»; наше завдання – описати характеристично-оцінні літературно-художні антропоніми, розкрити доонімну семантику та стилістичну роль найменувань.

Доведено, що літературно-художні антропоніми – потужні засоби характеристики героїв, вони тісно переплітається з образом, формують його. Авторка наділила своїх персонажів іменами та прізвищами, які є характерними для Буковини, тому реальний антропонімікон є базою для називань. Зафіксовано значне використання канонічних церковних і розмовно-побутових форм християнських імен. Формування, історичний розвиток і особливості функціонування власних імен тісно пов'язані з релігією, культурою, звичаєвими традиціями народу.

З'ясовано, що найменування головних героїв є характеристично-оцінними, бо містять значний заряд інформації. Продемонстровано їхню роль у сюжетному розгортанні та створенні характерів персонажів. М. Матіос активно використовує внутрішню форму імен та прізвищ, семантику їхньої твірної основи. Назви літературних героїв допомагають у створенні образів та характерів, виконують різні функції, викликають емоції в читача та вказують на авторське ставлення. Проведене дослідження дає багатий матеріал для відтворення реального буття через призму письменницького світогляду.

Ключові слова: апелятив, ім'я, літературно-художній антропонім, доонімне значення, прізвище, характеристична функція.

Recently, the names of characters have become the object of many scientific studies, because they are important elements of a literary work. The article is devoted to the study of proper names of the literary heroes in the novel by Maria Matios "A Woman Can Be Trusted", attention is paid to their information content. The relevance of the research is due to the insufficient study of the potential possibilities of the proper names of the literary heroes, which determine the features of the author's skill, her method and style.

The purpose of the study is to analyze the proper names of the literary heroes in Maria Matios's novel "A Woman Can Be Trusted"; our task is to describe the characteristic-evaluative proper names of the literary heroes, to reveal the pre-onym semantics and stylistic role of names.

It is proven that proper names of the literary heroes are powerful means of characterizing heroes, they are closely intertwined with the image, they form it. The author endowed her characters with names and surnames that are characteristic of Bukovina, therefore the real anthroponymicon is the basis for naming. Significant use of canonical church and colloquial forms of Christian names has been recorded. The formation, historical development and peculiarities of functioning of proper names are closely related to religion, culture, and customs of the people.

It was found that the names of the main characters are characteristically evaluative, because they contain a significant charge of information. Their role in the plot development and creation of the characters' temperament is demonstrated. M. Matios actively uses the internal form of names and surnames, the semantics of their creative basis. The names of literary characters help in creating images and characters, perform various functions, evoke emotions in the reader and indicate the author's attitude. The conducted research provides rich material for recreating real life through the prism of the writer's worldview.

Key words: appellative, name, proper name of the literary hero, pre-onym meaning, surname, characteristic function.

Постановка проблеми. Останнім часом літературні оніми є об'єктом багатьох наукових студій, адже саме вони є важливими елементами художнього твору. Матеріалом для наукових досліджень усе частіше стають твори сучасних письменників найрізноманітніших жанрів. Напрацювань у цьому напрямку є багато. Відомий ономаст М. Торчинський звернув увагу на ґрунтовні дослідження з літературної ономастики: «У цілому можна вітати активність наших поетонімістів, тим паче, що кількість поетонімічних студій прямо пропорційна їхній якості, і надіятися, що з'являтиметься все більше студій компаративного характеру, які ґрунтуватимуться на зіставленні поетонімів, засвідчених у художньому мовленні різних авторів і жанрів» [1, с. 302]. Науковців приваблюють літературно-художні антропоніми та їхнє наповнення. Такі дослідження суттєво доповнюють загальні уявлення про антропоніми як базові складники онімної системи. Не є винятком роман «Жінці можна довіряти» М. Матіос, який ще не був об'єктом дослідження з літературної ономастики, тому порушена тема є важливою. Актуальність розвідки зумовлена недостатнім вивченням потенційних можливостей літературно-художніх антропонімів, які визначають особливості майстерності авторки, її метод та стиль. Ґрунтовний аналіз літературно-художніх антропонімів та їхніх функцій відкриває можливості для подальших узагальнень у царині відповідної лінгвостилістичної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Новий роман М. Матіос привернув увагу не тільки до питань тотальної ідеологічної цензури, шантажу та залякування людей і перетворення їх на рабів із боку КДБ, але й до ролі власних назв персонажів. Авторка порушує цілу низку непротиставлених, заборонених тем, її герої знаходяться в замкненому колі безвиході, з якого не можуть вирватися, хоч змінюють стиль життя і власні імена. М. Матіос справедливо зазначає: «Література – це насамперед мова і людські долі. Чи, власне, людські долі, пропущені через мову. Все решта – фіґлі» [2, с. 294]. Долі персонажів тісно переплітаються з їхніми найменуваннями, тому, вважаємо, що літературно-художні антропоніми – важливі засоби творення образів.

На матеріалі творів М. Матіос проведено багато цікавих мовознавчих досліджень. Безпосередньо літературно-художні антропоніми були предметом зацікавлення З. Бакум, Н. Бербер, Д. Козловської, К. Мороз. Л. Стовбур та ін. З. Бакум у статті «Антропоніми у мові творів Марії Матіос» справедливо зазначає, що найменування героїв творів М. Матіос є невичерпним джерелом історії власне українських антропонімів, які вказують на символічність номінації людей різних епох. Авторка досить ретельно добирає кожне ім'я для своїх персонажів, що великою мірою сприяє осмисленню художнього задуму письменниці [3]. Н. Бербер досліджувала семантико-функційні особливості, метафоричне функціонування поетонімів (біблїонімів) у художньому дискурсі М. Матіос [4; 5]. У статті «Семантико-стилістичний потенціал антропоетонімів у книзі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки» вона пише: «Власні назви в романах М. Матіос стають інструментом осягнення описуваних історичних подій, є ідіостилічною прикметою творчості письменниці. Реалізуючи в тексті потенційні та конотуючі смисли, антропоетоніми сприяють рельєфнішому окресленню образу персонажа» [5, с. 17]. К. Мороз та Л. Стовбур у статті «Стилетвірна функція антропонімів у книзі М. Матіос «Нація» зазначають: «Імена – невід'ємний елемент форми художнього твору, складник стилю письменника, один із засобів художнього образу. Вони можуть нести в собі яскраво виражене семантичне навантаження, мати незвичайне звукове оформлення, прихований асоціативний зміст, у якому

концентровано виражений авторський задум [6, с. 145]. Д. Козловська досліджувала значення наповнені варіанти антропонімів, які виконують хронотопічну та емотивну функції на матеріалі книги «Вирвані сторінки з автобіографії» [7].

Ми також маємо статті, присвячені дослідженню функцій літературно-художніх антропонімів із різних творів авторки («Літературні герої творів Марії Матіос» (2009), «Традиції та новаторство літературно-художніх антропонімів творів Марії Матіос» (2011). У статті «Антропонімний простір драматичної книги «Мами» Марії Матіос» (2024) ми охарактеризували літературно-художні антропоніми, об'єднуючи етимологію та авторську характеристику, визначили роль апелятивів у розкритті образів, звернули увагу на заголовок книги [8]. Роман «Жінці можна довіряти» ще не був предметом досліджень у царині літературної антропонімії, тому вважаємо наше дослідження є актуальним.

Мета дослідження – проаналізувати літературно-художні антропоніми роману Марії Матіос «Жінці можна довіряти»; *наше завдання* – описати характеристично-оцінні літературно-художні антропоніми, розкрити доонімну семантику та стилістичну роль найменувань.

Виклад основного матеріалу. У романі «Жінці можна довіряти» величезна кількість другорядних персонажів. Усі вони є тлом, на якому розкриваються характери головних героїв, формуються образи. Авторка наділила своїх персонажів іменами та прізвищами, які є характерними для Буковини, тому реальний антропонімікон стає базою для називань. Зрозуміло, що найменування буковинців становлять специфічну частину лексики загальнонародної мови українців. Характерною рисою української народної антропоніміки є значна диференціація канонічних церковних (Іван, Василь, Марія, Петро, Дмитро, Ілля) і розмовно-побутових форм християнських імен. Розповідь охоплює період студентства головної героїні, а для молодих людей властивими є використання розмовних форм найменувань: Ірка, Надійка, Наталка, Зойка, Люда, Галька, Миколка, Вітьок, Славко, Сашко, Микольцо, Наталя, Ольга, Домка. Ціла низка літературно-художніх антропонімів вписується в характерну формулу ім'я+прізвище: Зоя Андрощук, Валя Григорчук, Іван Гужва, Василь Труш, Сашко Клим, Славко Вінярчук, Вітя Головченко, Ігор Меламед, Петро Яків'юк, Варвара Матійчук, Андрій Григоряк, Сашко Сінченко, Ігор Мураховський, Дмитро Шкутяк, Остап Миколайчук, Григорій Маркович, Олег Боднар, Ілля Ковальчук, Микола Сімкайло. Усі ці найменування характерні для української антропосистеми, вони є національно значущими, тут легко за іменем та прізвищем людини визначити її національність. Дуже часто такі літературно-художні антропоніми просто називають персонажа, тобто виконують також і номінативну функцію, якась інша характеристика в них не закладена. Іноді поряд з іменем чи прізвищем персонажа може бути апелятив, який вказує на професію, заняття (фізик Петро, історик Аурел Іонуца, історик Плахтій, хімік Дмитро, токар Крачило, інженер Пасічник), соціальний стан (баба Дуся, цюця Мидора, тітка Василина-недоношена, капітан Завгородний, митрополит Євгеній Гакман) тощо. Трапляються оніми з розгорнутими апелятивами-вказівками: Славко Вінярчук з матфаку, тітка Ванда з рудою «хімією», трибунна зірка Вікторія. Розкриття замовчуваних роками тем у романі позначилося на засекречених найменуваннях, тому виділяємо так звані криптоніми: колега В., Віктор К., Л. Р., дисидент Н., пані Н., Людмила Н., бізнесмен Р., АВ. Формула ім'я+ім'я по батькові характерна для називань викладачів (Михайло Григорович, Зіновія Флоріанівна, Жан Олексійович), голови колгоспу (Павло Іванович), бібліотекаря (Ірина Дмитрівна), директора заводу (Іван Іллєч), представників КДБ (Дмитро Олександрович, Олександр Вікторович, Дмитро Іванович, Юрій Юрійович, Аліна Едуардівна), дисидентів (Орест Іванович) та ін.

Головною героїнею в романі є авторка. Правда, прізвище письменниці не озвучується, є відповідні асоціації. Але з самого початку читач розуміє, що оповідь веде реальна Марія, Марія Василівна, письменниця, про що авторка натякає сама: «Я писала книжки – ніби зшивала циганську ковдру, беручи клаптики різних матерії для одного великого полотна» [2, с. 16]; «Ніколи раніше не могла подумати, що просте людське спілкування в умовах смертельної

небезпеки і невизначеності має таке значення для тих, хто тримає в руках зброю. Я її не тримаю – але стріляти мене навчили. А поки що в солдатських наметах, на відкритих майданчиках стріляю словами. ...Дивовижно, але на фронті ще не було місця, де б я не зустріла своїх читачів» [2, с. 546]. Пані Марія не стала змінювати справжнє найменування, адже в ньому дуже багато закладено інформації. Марія – найпопулярніше ім'я у світі, яке «стало символом неволі і страждань української жінки-матері» [9, с. 151]. Ім'я Марія – це ім'я Богородиці, яка є заступницею і порадицею, Небесною покровителькою України. Авторка іноді звертається до себе, як до діви Марії: *«Радуйся діво Маріє, народ з тобою...»* [2, с. 22]. Ім'я давньоєврейського походження, означає 'бути гірким – гірка'; 'чинити опір, відмовлятися, заперечувати – яка чинить опір, заперечує, вперта' [10, с. 212]. Героїня вміє постояти за себе, є впертою, сильною. В. Крильчук це підтверджує: *«Добре, що ви язиката й зубаста. А якби на вашому місці був хто слабший?»* [2, с. 502]. Цікавим є поєднання імені по батькові – Марія Василівна (Василь – 'цар', 'царський' [10, с. 60]). Якщо взяти до уваги доантропонімну семантику, то вийде таке поєднання: чинить опір по-царськи. Знаходимо й інше значення імені Марія – 'кохана', 'бажана', 'пані'. Не випадково Василь Крильчук звертається до неї особливо: *гrecька пані, ясна пані*. Однокурсниця Наталка називає Марію Маріорою, щоб не виглядати селючкою (*«Наталка постійно називає мене на молдавський манер – Маріора, нібито підкреслюючи цим свою винятковість, хоча вона така сама вчорашня «задрипанка» (як нас, сільських, обзивають міські дівчата)»* [2, с. 54]). На зауваження Марії не реагує (*«Але я ж тебе просила не називати мене Маріорою! – А що, краще Маріцою?! Чи по-сільському Міцею?»* [2, с. 57]). Після отримання посилки з Києва Марія піддає сумніву правдивість листа і посилки: *«Тим паче таким дивним видався мені зміст того автографа. Звідки в Києві сама вдова Андрія Малишка знає, як мене вдома називають батьки? Не Марія, не Маріца, не Маріора, не Маруся, не Маша, не Міцька, не Марушка – а лиш Марічка?!»* [2, с. 316]. Спостерігаємо в цьому переліку вплив молдовської, російської антропосистем, а героїня – Марічка! Найчастіше в карпатському регіоні таким варіантом імені називали дівчат.

Як ми вже повідомляли, прізвище Матіос не буде озвучено, хоча первісне значення прізвища досить промовисте. Воно «виникло в результаті трансонімізації однозвучного особового імені, що є усічено-суфіксальною формою на –ос від імені Матій < Матвій» [11, с. 322]. А ім'я Матвій означає 'дарунок', 'божа людина' [10, с. 220]. Такою божою людиною героїня стане найперше для Василя Крильчука, саме її він вибрав для «сповіді». Ігор Мураховський називає Марію доброю і розумною: *«А розкажеш тобі все це, бо ти нормальна і розумна. І в тебе велике серце, Тільки велике серце має співчуття до інших»* [2, с. 296]. Дотичною до прізвища є апелятивна назва *матіола*, саме так буде називати Марію Славко Вінярчук (*«Тобі би в ляльки бавитися та ромашки опоетизовувати, матіоло. Оце його рідковживане «матіоло» з першого ж разу зламало мою волю. Мене ще ніхто й ніколи не називав не по імені, а пахучою квіткою»* [2, с. 89]). Вінярчук добре розуміє, що Марія вперта і готова допомагати всім: *«...але коли йдеться про якийсь найменший прояв несправедливості до когось, ти стаєш не матіолою, а вогненною квіткою»* [2, с. 125]. Сама героїня каже: *«Коли я зла – запалююся, мов сухий сірник»* [2, с. 378]. Перше кохання Марії і перша зрада глибоко закоренилися в душі, а назва *матіола* була відома тільки двом. Через десятки років Марія дізнається від Василя Олійника про ще одну зраду (*«Матіола. На жаль, не я тебе так назвав. Це той сексот Вінярчук хвалився мені, що називає тебе матіолою і що ти від цього танеш, наче цукор... – Це правда, Василю: бувало, називав матіолою. Але, як бачиш, досі не розтанула»* [2, с. 514]). Марії подобалося найменування *матіола*, бо в неї був «цілий рій спогадів і асоціацій» із цією «найпростішою на землі квіткою та її запахом». Крім апелятивного називання *матіола*, ми зафіксували звертання того ж Вінярчука – *малявка*, *наївна малявочка* (*«Ого! Малявочко, матіолочко! Та тобі конче стати членом цього гуртка»* [2, с. 130]; *«А взагалі ти ще про багато чого не чула. Малявка... Ні, ти таки матіола. Ти, до речі, знаєш, що матіоли розпускаються тільки*

на ніч?» [2, с. 131]). Не так фамільярно звертається Ігор: «Малеча, ти хоч і трохи старша за мене, а все одно ще мала. Та дарма. Колись подорослішаєш. Навчишся критично мислити» [2, с. 302]. Відчувається натяк на необізнаність із реальним довкіллям. Цікавим є традиційне звертання *дівко*, що характерне для західного регіону. Так звертається однокурсниця Надійка («Та що з тобою до Божої ласки, дівко?» [2, с. 263]), Ігор («Ой, дівко, прозрієш, коли тобі відкриється» [2, с. 292]; «Любов – інше, дівко» [2, с. 296]), героїня сама до себе («Смішна ти, дівко, добре подумай сама...» [2, с. 82]). Як бачимо, онімна та апелятивна лексика формують образ, розкривають усі грані людської душі.

Матіюла закохалася в найкрасивішого та найрозумнішого Славка Вінярчука, не підозрюючи, що він доносив на студентів. Він і її би підставив, як би вона не заховала щоденник Олійника. Майже всі дівчата були закохані в нього, його всюди хвалили, він всюди був першим («Вінярчук до непристойності хвалений на всіх перехрестях університету: четвертокурсник – а вже кандидат у члени КПРС, що серед студентів-неісториків явище більш рідкісне, ніж університетські іменні стипендіати. Тобто він із надійних, бо з «мутним» минулим чи шлейфом прихованих секретів у наш час у партію не беруть...» [2, с. 82]). Той прославлений Вінярчук писав вірші «винятково російською», хвалився, що був знайомий з російськими поетами. Одним словом, «Славко був із тих, кого залюбки називають «душею» компанії, «рубашкою-парнем» і лапшевішалником» [2, с. 101]. Слава не випадково ходила за Славком, адже в основі його імені вона присутня. Ім'я Святослав означає 'освячений', 'посвячений' – 'могутній славою', 'славний' [10, с. 327]. Доантропонімне значення імені спрацьовує в тексті. Закохана Марія називала його і Славком, і Славцем, і Славунею. Використання деминутивів вказує на позитивне, фамільярне ставлення до героя. Дехто зі студентів називає Вінярчука вискочкою, що Марії не подобається, думає заздрять. Ігор Мураховський називає його сексотом, застерігає Марію: «*Лиш заради Бога, не довіряй ти тому Вінярчукові! Слизький він дуже*» [2, с. 302]. Марія прозріває, коли дізнається, що рік тому зниклий з її «життя Святослав Вінярчук тепер працює в КГБ» [2, с. 338]. Він її зрадив, він був фальшивим: «*Я себе почувала, як ніколи. В мені кипів вулкан*» [2, с. 339]. Славко виявився негідником і боягузом, а не славним, як на це вказує його ім'я. Первісне значення прізвища також несе інформацію. За словником М. Габорака, прізвище може бути польського походження від прізвиська Віняровський, яке утворилося від назви населеного пункту. Виходить, що персонаж виділяється, бо не є автохтоном. За іншою версією, в основі прізвища є розмовний варіант *Віня* від повного імені Веніамін, що означає 'син правої руки', 'улюблений син' [10, с. 65]. Так, ним справді керувала «права рука» і він добре справлявся, був цінним, улюбленим працівником. Колишній співробітник КДБ, який сьогодні дослужився до генерала української спецслужби (парадокс), хвалить Вінярчука: «*Знаєш... Спився сарака Славко. Спився небога. А так добре йому йшла кар'єра догори і так довго, скажу тобі, не один заздрив.. Розумний був дуже, оперативник – просто геній. ...Які інтелектуальні операції провадив! На грані фолу, скажу тобі*» [2, с. 369–370].

Серед тих, хто не зумів протистояти кадебістській машині, був успішний начальник відділу науково-технічної документації чернівецького заводу «Квант» Василь Петрович Крильчук. Василь (до речі, первісне значення імені – цар) прогнунвся перед шаленим тиском та шантажем. Він хоче реабілітуватися, розповідаючи свою історію пані Марії, прагне, щоб тягар ганьби його та батька завершився. Для КДБ він став вибраним, добровільним агентом, а сам він розуміє – сексотом. Він також розуміє, що може втратити роботу, житло, та й взагалі він уже мічений. Його не били, але, як каже він сам, «катували словами» («Його щойно переїхали гусеничним трактором. Розчавили, як дощового черв'яка. Розтерли» [2, с. 269]). Персонаж не чинив ніякого опору, його мучило тільки сумління, він став заручником, рабом («Мовчки. Без опору. Як радянський раб. У тридцять дев'ять років. Як безмовний раб, позбавлений будь-якої свободи дій» [2, с. 445]). Сам називає себе ганчіркою, бо без особливих зусиль зламали його, «як смерекову тріску». Марія Василівна називає Крильчука, як і він сам, «крученим»: «Та я

ціную болючу щирість і максимальну відвертість цього «крученого на всі боки чоловіка...» [2, с. 358]. Саме її Крильчук вибрав для сповіді, адже вираховував, що вона вмів слухати та співчувати («Він і справді хороший психолог – старий кагебістський агент «Анджела Девіс», який вельми уважно прочитав мої книжки і змалював мій психологічний портрет, базований на емпатії...» [2, с. 384]). Персонаж має царське ім'я Василь та тверде ім'я по батькові Петрович (від Петро – 'камінь', 'скеля' [10, с. 292]). Здавалося б, що з таким найменуванням мав бути сильний персонаж, позитивний. Можливо, авторка спеціально наділила таким іменем героя, щоб показати, що навіть каміння кришилося під впливом системи, люди не витримували. В основі прізвища Крильчук є апелятив *крила*. Зразу запрошується асоціація з птахом і навіть з ангелом. Але Василь точно не ангел і не птах. Як крила, так і птахи асоціюються зі свободою, а Крильчук – раб. За словником М. Габорока, дізнаємося, що прізвище Крильчук «виникло в результаті трансонімізації однозвучного патроніма, утвореного за допомогою суфікса –ук від прізвища чи прізвиська Крилько», а криль (кріль) у бойків – це «свійська тварина родини заячих» [11, с. 268]. У цьому випадку первісне значення спрацьовує, бо персонаж – боягуз. Агентурне ім'я Крильчука – Анджела Девіс. Таке прізвисько мала співробітниця Валя Григорчук – «скромна дівчина з тишиною, як овеча кучма, шевелюрою у дрібні кучері, за що її позаочі незлостиво прозвали Анджелою Девіс» [2, с. 60]. Любовні стосунки у Василя з Валею не склалися, він навіть був радий позбутися її, бо «не на ній одній світ клином зійшовся». Не думав Крильчук, що з прізвиськом цієї дівчини він буде все життя агентом Анджелою Девіс.

Серед псевдонімів агентів, секретних інформаторів виділяються Внімательний – дід Крильчука («Ваш дід не даремно мав псевдо «Внімательний». Він зла не робив. Був «на чеку», як то кажуть. На сторожі. Час був такий, що треба було всім бути дуже і дуже уважними і пильними» [2, с. 402]), Вірна, Одинокий, Сусідка. Першим агентом, якщо не рахувати Славка, на Маріїному шляху буде московський філософ. Маленький «наполеончик» шпигував за студентами. Це була людина без імені – філософ. Він доріс до генерала, доносячи на інтелігенцію. Пані Марія впізнає його: «Він, роздобрілий за стільки років «філософ із Москви», як його називали у нас в університеті. Він! Уже без хамовитого апломбу, з чудовими манерами – аж лячно від такого контрасту» [2, с. 375]. Такі люди всюди вмють пристосуватися та обіймати високі посади. Пізніше Марія дізнається, що «історик-філософ – ніякий не москвич, і ніколи не був москвичем, що це така кагебістська «легенда», а насправді то був співробітник КГБ...» [2, с. 385].

Персонаж Василь Олійник – студент-історик, який писав вірші, володів енциклопедичними знаннями з історії, ходив у вишитій сорочці. Саме його відрахували з університету за «націоналізм», за покладання квітів до погруддя Т. Шевченкові. Олійник має таке ж саме ім'я, як і Крильчук, його так само допитували і муштрували, але він залишився людиною, не рабом, хоч втратив усе («...бачиш, який збіг: за Шевченка мене мордували на вулиці Шевченка – ті кагебісти витримали мене на допиті вісім годин. Вісім годин, людино! Колотили словами, як грушу. Чекали, щоб я спіткнувся в показах, щоб забрехався або заплутався» [2, с. 527]). Така ж доля спіткала колишнього зв'язкового Матійчука Дмитра Варваровича на псевдо Чорний, якого хочуть засудити руками селян. Його прізвище, як і у Матіос – одного походження, означає 'божа людина'.

Є в романі дейктичні літературно-художні антропоніми, тобто ті, які вказують на реальних прототипів літературних персонажів. У таких назвах «легко відчитується справжнє іменування прототипа, що в результаті лише посилює переконання про безпосередній зв'язок літературного персонажа та певної реальної особи» [12, с. 97]. У найменуванні керівника літстудії «Сонячні кларнети» Михайла Григоровича Панасюка відчитується назва відомого українського письменника, культурного громадського діяча Михайла Григоровича Івасюка, батька Володимира Івасюка. М. Матіос це підтверджує розповідями в тексті: «У нього недавно у Львові вбили сина – знаменитого на весь світ співака» [2, с. 325]. Авторка залишила справжнє ім'я та ім'я по батькові, прізвище трохи змінила. На нашу думку, змінене прізвище отримало ще потужні-

ший інформаційний заряд. Панасюк походить від імені Панас, первісне значення якого – ‘безсмертя’, ‘безсмертний’ [10, с. 282]. І батько, і син залишили слід в історії України. Студентка Марія високо цінувала моменти спілкування з учителем, його мудрі поради: *«Іноді гідна поведінка людини, навіть мовчазна, важить більше, ніж потоки нещирих слів»* [2, с. 327].

Не можемо оминати образи та найменування тих павуків, агентів КДБ, у руках яких була вседозволеність. Серед багатьох виділяється капітан Завгородний, який *«говорить завченими словами – цинічними, глибоко аморальними, позбавленими бодай крихти людяності...»* [2, с. 267]. У незалежній Україні, як не парадоксально, Сергій Никанорович Завгородний дослужився до генерал-полковника, став заступником голови Служби Безпеки України. Такі люди завжди потрібні, незамінні. Його найменування найперше не дуже вписується в антропонімікон буковинців. Імена Сергій та Никанор не мали тоді широкого вжитку на Буковині. Але вони несуть важливу інформацію для розкриття образу: Сергій (‘славний’, ‘високоповажний’ [10, с. 335]), як і Віктор (‘переможець’ [10, с. 67]), Никанор (‘який завбачає перемогу’ [10, с. 250]). Так, його бояться і поважають, він вміє перемагати, знищуючи інших. Його прізвище теж характеристично наповнене: той, що живе за городом, чи той, що завідує городом (тут в значенні і горОд, і місто). У його руках було все місто – завідувач. Він легко переметнеться до Москви, а його справу продовжуватиме син – Завгородний Віктор Вікторович, полковник, головне розвідувальне управління російської федерації, справжній ворог України. Тепер він під іменем Іванов Сергій Сергійович вербує сина Крильчука. Методи такі ж самі – залякування. Іванов-Завгородний проводить операції на користь росії, не боячись нічого і нікого. Безславне минуле не відпускає від себе майбутнє: доля сексота спіткала сина Крильчука – Козака Андрія Васильовича. Андрій Козак – *«визначний фахівець міжнародного рівня, генеральний директор львівського філіалу найвідомішої IT-фірми в Україні»* [2, с. 558]. Новатор, винахідник, бізнесмен, якого підлеглі називають АВ (криптонім – Андрій Васильович). Він також є носієм «сильного» імені, як батько: Андрій – ‘мужній’, ‘хоробрий’ [10, с. 33] та прізвища Козак із прозорою етимологією, але був загнаний у глухий кут, втоптаний у лайно, і мужність розвіялася. Заміна прізвища на Козак не зупинила агентів, йому виробили російський паспорт на прізвище Крильчук. «Мужній козак» погоджується на співпрацю з ворогом, а над ним ще й знущаються: *«Не прижилася у вас козацька кров, Андрію Васильовичу. Вона вам чужа. Резус-фактор не той. Ви від народження Крильчук. Так що до джерел і до свого коріння вас повертає не хто інший, а ми»* [2, с. 634]. Над родиною Крильчуків висить дамоклів меч за ті страждання, яких зазнали їхні жертви, і невідомо скільком поколінням прийдеться за це розплачуватися. М. Матіос вдалося провести читача лабіринтами людської душі. А назви героїв стали «невід’ємною складовою роману, їх добір відповідає естетиці твору, його ідейно-тематичній спрямованості. Це – семантично ємні, конотативно та алюзійно насичені знаки» [5, с. 18].

Висновки. Літературно-художні антропоніми в романі «Жінці можна довіряти» М. Матіос – потужні засоби характеристики героїв. Доведено, що назви для своїх героїв авторка запозичає з реальної антропонімії, наповнюючи їх інформаційним зарядом. Вона активно використовує внутрішню форму імен та прізвищ, семантику їхньої твірної основи. Назви літературних героїв допомагають у створенні образів та характерів, виконують різні функції, викликають емоції в читача та вказують на авторське ставлення. Проведене дослідження дає багатий матеріал для відтворення реального буття через призму письменницького світогляду. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на з’ясування семантико-стилістичного наповнення літературно-художніх антропонімів інших романів сучасних авторів, а також на вивчення їхнього онімного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Торчинський М. Власні назви нематеріальних об’єктів: структура, диференційні ознаки, перспективи дослідження. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія: Мовознавство. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27) 2017. С. 299–303.

2. Матіос М. Жінці можна довіряти. Роман. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2024. 640 с.
3. Бакум З. Антропоніми у мові творів Марії Матіос. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Лінгвістика». 2010. № 12. С. 197–201.
4. Бербер Н. Метафоричне функціонування поетонімів у художньому дискурсі Марії Матіос. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету*. Серія: Мовознавство. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2017. Вип. 1 (27) 2017. С. 27–31.
5. Бербер Н. М. Семантико-стилістичний потенціал антропоетонімів у книзі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки». *Записки з ономастики*. Збірник наукових праць. Випуск 18. Одеса: «Астропринт». 2015. С. 17–30.
6. Стовбур Л. М., Мороз К. В. Стилєтвірна функція антропонімів у книзі М. Матіос «Нація». *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. статей / відп. ред. О. Г. Хомчак. Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2019. Вип. 9. С. 145–149.
7. Козловська Д. В. Сміслове навантаження варіантів найменування персонажів у книзі-дайджесті Марії Матіос «Вирвані сторінки з автобіографії». *Записки з ономастики*. Збірник наукових праць. Випуск 18. Одеса: «Астропринт». 2015. С. 312–319.
8. Вегеш А. Антропонімний простір драматичної книги «Мама» Марії Матіос. *Записки з українського мовознавства*. Збірник наукових праць. Випуск 31. *Opera in linguistica Ukrainiana. Fascicullum 31* / Головний редактор Т. Ю. Ковалевська. Одеса: Видавець С. Л. Назарук, 2024. С. 106–117.
9. Белей Л. Про християнські джерела української літературно-художньої антропонімії ХІХ–ХХ ст. Волинь – Житомирщина. *Історико-філологічний збірник з регіональних проблем на честь 70-річчя професора В. В. Німчука*. Житомир, 2003. С. 150–153.
10. Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ: Довіра, 2005. 509 с.
11. Габорак М. М. Прізвища Галицької Гуцульщини. *Етимологічний словник*. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2019. 584 с.
12. Белей Л. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ–ХХ ст. Ужгород: Патент, 1995. 120 с.